

ÖZERKLİK HESAP VERMEMEZLİK DEĞİLDİR

Prof. Dr. Tosun TERZİOĞLU

Sabancı Üniversitesi öğretim üyesi (eski rektörü)

Dünya üniversiteleriyle Türk üniversitelerini özerklik anlamında karşılaştıracak olursak, öncelikle farklı geleneklerden geldiğimizi hatırlamamız gerek. Ancak özerklik asla ve asla hesap vermemezlilik değildir. Özerklik, müthiş bir sorumluluk gerektiriyor.

Dünyadaki trend üniversite öğretimine olan talebin giderek arttığı yönünde. Ancak Türkiye nüfusunun, açık öğretimle birlikte, bugün sadece yüzde 30'a yakın bir kısmı üniversiteye giderken, bu oran ABD, Kanada ve birçok Avrupa ülkesinde çok daha yüksek.

Ama diğer yandan Avrupa'da üniversite çağına gelen nüfus da giderek azalıyor. Avrupa Birliği ülkeleri yaşlanan bir nüfusa sahip. Türkiye ise öyle değil, şanslı bir demografik dönem içerisinde. Bu da Türkiye'de de üniversiteye talebin artacağını gösteriyor, dolayısıyla yeni üniversiteler açılmasını asla yadırgamamalıyız.

Ne var ki, Türkiye'de üniversiteler, yeni kurulan her üniversiteyi büyük bir kıskançlıkla karşılıyor, bunun birçok örneği mevcut. Örneğin Ortadoğu Teknik Üniversitesi kurulurken, "bozkırın ortasında üniversite mi kurulurmuş!" dendi. Aynı şey Ankara

Üniversitesi kurulurken -yani ben bir buçuk yaşındayken- babama söylenmiş, onu da biliyorum. Ama Ortadoğu Teknik Üniversitesi kurulurken ilginçtir, bunu söyleyenlerin bir kısmı da Ankara Üniversitesi'ndeki meslektaşlarımızdı.

Eleştirilen diğer bir konu da 'mütevelli heyeti sistemi.' Çünkü bazı öğretim üyelerimiz dengeyi hiç sevmeyiz. Vakıf üniversitesi kurulurken de "şöyledir, böyledir" diye birçok şey söylenir ve bu da insanları etkiler.

BİR REKTÖRÜN YETKİLERİ NELERDİR, TARTIŞILMALI

Ben genç bir öğretim üyesi adayı iken Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden merhum Erdal İnönü'yü ziyaret etmiştim. Gittiğimde etraf toz duman, inşaatı ve bana birçok plan gösterdi. "Üç yıl sonra şu olacak, dört yıl sonra bu olacak" dedi. Ondan iki yıl sonra ben doktoramı bitirdim ve tekrar gittim. Dediklerinin bir kısmı gerçekleşmişti hakikaten, sonra da hepsi gerçekleşti.

Daha sonraki yıllarda biraz daha deneyimli bir öğretim üyesiyken, TÜBİTAK'la birlikte bir heyetle bu kez Çukurova Üniversitesi'ni ziyaret ettim. O zaman da Rektör Mithat Özsan, bize Çukurova Üniversitesi'nin her yönde nasıl gelişeceğini, nelere dikkat

TÜRKİYE’NİN ÖNÜNDE BÜYÜK BİR FIRSAT VAR

Üniversite, Türkiye ve dünya dediğimiz zaman, Türkiye’nin başka büyük şansı var. Şöyle ki, Avrupa Birliği (AB) 2000’li yılların, hatta 1990’lı yılların ortalarında şunu fark etti: Yaşlanan bir nüfusu var ama bir bilgi çağına girmekteler.

Evet, iyi eğitim almış mühendisleri, fizikçileri, kimyacıları vesaireleri var ve üretimi yavaş yavaş başka ülkelere kaydırması gerekiyor. Peki nereden başlayarak? Açık söyleyelim, genellikle çevreyi kirletenlerden, çok kâr getirmeyenlerden başlayarak. Bu arada elinde tasarım gücünü, yenilik gücünü, araştırma gücünü tutmaya da devam edecek.

Yani ne olacak, malın altında ‘Made in China’ yazacak ama o esasında bir Alman tasarımı veya Hollanda tasarımı olacak. ‘Know-how’ olarak orada üretilen değer yüzde 90’ı Almanya’ya ya da Hollanda’ya giderken, yüzde 10’u da Çin’de kalacak. Tabii Çinli de bundan memnun olacak, ki memnun.

Şimdi bunu yapabilmesi için AB ülkelerine ne lazım? İyi elektronik mühendisi, iyi bilgisayarıcı, iyi gen mühendisi vesaire. İlginç bir

gerçek şu ki, Avrupa sanayi ve özel sektör, özellikle piyasa ekonomisi içinde bu alanlardan mezun olanların maaşlarını çok yükseltmesine rağmen, bir şekilde, Avrupalı gençlerin o alanlara yönelimi yok.

Kısacası Avrupalı gençler ya bu sahaların eğitimlerini biraz daha zor buluyor -ki eğitim birbirinden pek farklı olan bir şey değildir bana göre- ya da çok yarışmacı bir kulvara girmek istemiyor. Dolayısıyla Avrupalı sanayici bu yüzden şu an korku içerisinde. “Tasarımımızı nerede yapacağız?” diyor ve telaşa kapılıyor.

Türkiye’nin burada AB’ye göre önünde büyük bir fırsat var. Eğer bu fırsatı akıllıca kullanırsa, bir Avrupa ülkesi, “yeteri kadar bilgisayar mühendisi, yeteri kadar elektronikçi, bulamıyorum. Bunları ithal edeyim ama daha gençken ithal edeyim” diyebilir.

Diyeceksiniz ki, “bunları Hindistan’dan ithal edemiyor mu?” Edemiyor, onun bir sürü kültürel problemi var, uzaklıktan tutun da başka birçok şeye kadar. Yetiştireyim ve kendi toplumuma adapte edeyim, onlar burada kalsın, belki bu olabilir ama zaman gerektirir. İşte bu noktada Türkiye’nin önünde çok önemli bir fırsat var, bunu doğru bir şekilde değerlendirebiliriz.

edeceklerini anlattı. Bir kısmımız öylesine dinledik. Evet, istersek olur, oluyor da. Yeter ki isteyelim ve olacağını hayal edebilelim. O hayali kuran insanlara da o misyonu verelim.

Ben, Türkiye’de üniversite meselesi dendiği zaman hâlâ “rektör atamayla mı gelmeli, ne olmalı?” tartışmanın sürmesini hakikaten enteresan buluyorum. “Bir rektörün yetkileri nedir?” nedense bunu tartışmıyoruz.

Bugün bir devlet üniversitesine rektör ister seçimle, ister atamayla, ister Birleşmiş Milletler kararıyla gelsin, hiçbir şey yapmadan oturan öğretim üyesiyle, Nobel adayı olmuş veya Nobel kazanmış bir öğretim üyesinin maaşı değişmez.

Böyle bir gerçek dururken, rektörün yetkilerini tartışmak yerine, rektör nasıl gelecek tartışması inanılmaz. Şunu bile tartışmak anlamlı olabilir: “Bir üniversiteye rektör gerekli midir?” Belki de gerekli değil.

İNSANLAR SANA ÇOCUKLARINI EMANET EDECEK

Dünya üniversiteleriyle Türk üniversitelerini özerklik anlamında karşılaştıracak olursak, öncelikle farklı geleneklerden geldiğimizi

hatırlamamız gerek. Üniversite, Batı’da din okullarından evrimleşip gelmiştir. İslam dünyasında bu yok muydu? Evet medreseler vardı, ama medreseler o çizgi üzerinde evrimleşemediler.

Nedeni ise bambaşka bir tartışma. Dikkat edersek ‘rektör, dekan, profesör, doçent’ tüm bu ünvanlar Hıristiyan din okullarından gelmez. Örneğin doçentlik ünvanı, eskiden batı dünyasında üniversitelerarası kurul tarafından değil, Papa tarafından verilirmiş. O da “bu kişi birisinden bağımsız olarak serbestçe ders verebilir” anlamına geliyor.

Özerklik kavramı, zaman içerisinde Batı’daki üniversitelerin kilisenin etkisinden, daha doğrusu Katolik kilisesinin etkisinden uzaklaşabilmek, o otoritenin baskıcı unsurlarından kurtulabilmek amacıyla yavaş yavaş ortaya çıkan bir şey.

Örneğin Oxford Üniversitesi zamanla bu baskılar nedeniyle özerkliğe geçti. Türkiye’de ise durum farklı. Biz, çoğu zaman “özerkliğimiz zedelenir” dediğimizde kast ettiğimiz açıkça şu: “ben bu politik iktidardan hoşlanmıyorum.” Evet, üniversite iktidara karşı özerkliğini korumalı, iş gruplarına karşı özerkliğini korumalı, değişik baskılara karşı özerkliğini korumalı, bu doğru.

ÜNİVERSİTELER ÇIKTILARIYLA HESAP VERMEK ZORUNDA

Türkiye'deki durumu hiç ümitsiz görmüyorum. Tekrarlayayım, üniversitelerin görevleri meslek adamı yetiştirmek değil. Dünyada meslekler tabii ki var, bunu nasıl yadsıyabiliriz?

Dolayısıyla eskisi gibi bir Sovyet planı yapıyor gibi, "benim 250 matematikçiye ihtiyacım var. Şu üniversite 250 öğrenci alsın, öbürü de üçünü yetiştirsin" gibi bir şey yok dünyada, bu bitti.

Her üniversite girdileriyle değil, çıktılarıyla hesap vermek durumunda. Bakın hepimiz, ben de dahil, yaptık bunu. "İlk yüzde 1'lik dilimden şu kadar öğrenci aldık" dedik. Aldık çok güzel de, ne yaptık bu öğrencileri? İyi bir şey mi yetiştirdik? Doktora gönderdik. Çok güzel bravo!

Asıl marifet üniversite olarak 80 bininci öğrenciyi alıp bir şey yapabilmekte. Hep girdileri kontrol ediyoruz, bundan vazgeçmemizde yarar var.

Ancak özerklik asla ve asla hesap vermemezlik değildir. Özerklik, müthiş bir sorumluluk gerektiriyor. Eğer ben üniversite olarak kendi iç işlerimde sadece ve sadece meslektaşlarımla ve mezunlarımla belki çalışacağı yerlerdeki insanlarla -sanayi olabilir, bankalar olabilir- konuşup ders programlarımı değiştiriyorsam, bunun sonucunda mezunlarımla başarısı ya da başarısızlığından ben sorumluyumdur.

Bu çok ağır bir sorumluluk. Mütevelli Heyeti Başkanımız Güler Sabancı'ya, Sabancı Grubu tarafından üniversite projesi emanet edilince, bir amcası onu çağırması ve demiş ki, "ne sorumluluk aldın biliyor musun?" Güler Hanım da "ben yatırımı şu kadar zamanda yapacağım, bütçemi aşmayacağım. Şunu yapacağım, bunu yapacağım" diye anlatmaya başlamış.

"Yok" demiş amcası, "bu Lassa'yı, Brissa'yı, Fordsa'yı kurmak gibi değil. Orada biz hatalı bir imalat yaparsak, prestijimiz dolayısıyla bin lastiği geri alır, yerine dünyanın en iyi 2 bin lastiğini getirir dağıtırız. Ama burada sana insanlar çocuklarını emanet edecek. Bu çok büyük sorumluluk."

Bu örneği şunun için verdim; biz ne kadar özerk olursak olalım fark etmez, o kadar daha fazla hesap vermemiz lazım. Öğrencimize, öğretim üyemize hesap vermemiz lazım, mütevelli heyetine ve bütün kamuoyuna hesap vermemiz lazım.

İŞİMİZ; YETKİN VE KAMİL İNSAN YETİŞTİRMEK

Üniversite öğretim üyeleri, rektörler, dekanlar, üniversite giriş sınavları yapıldıktan sonra şu durumla çok karşılaşılır. Televizyonlardan arkadaşlar arar, "buyurun üniversitenizi tamtın."

Buna değişik cevaplar verebilirsiniz. Benim aklıma gelenlerden ilki "ben kahin miyim?" İkincisi de "biz meslek okulu değiliz. Biz bir formasyon veriyoruz."

Çünkü üniversite dediğimiz şey bilginin, kültürün, sanatın, aklın, duygunun her gün, her yıl tekrar tekrar ama her seferinde değişik bir şekilde biraraya gelip harmanlandığı, karıştığı bir yer.

O karışımın içerisine ben bir şeyler katabilirim, öğrencim bir şeyler katabilir. Buradan matematikçi de çıkar, fizikçi de çıkar, mühendis de. Ama her şeyden önce iyi bir insan, yetkin bir insan, ergin bir insan, kamil bir insan çıkar. Bizim işimiz budur.